

מתי קבעו את מולד וי"ד כ"עיקר" לחשבון המולדות

הפרק האחרון בהיסטוריה של הלוח העברי ערב חתימתו לדורות

רחמים שר שלום

- א. הקדמה : על תקופת "סוד העיבור" - התקופה שקדמה ללוח הקבוע
- ב. פתיחת שערי "בית החכמה" בבגדד למלומדים יהודים
- ג. קביעת מולד וי"ד לשמש "עיקר" לחשבון המולדות
- ד. יצירת מולד וי"ד כ"עיקר" לחשבון המולדות ממנו נוצר העיקר בהר"ד
- ה. השימוש ב"עיקר" לחשבון המולדות למצוא לפיו את הסימן לקביעות השנה
- ו. מה ניתן ללמוד מאיגרת ראש הגולה על קביעותה של שנת ד'תקצ"ו
- ז. אספת חכמי העיבור מא"י ובבל שדנה בקביעת ה"עיקר"
- ח. הדיונים באספה המשותפת למצוא "עיקר" מוסכם לחשבון המולדות
- ט. הצעת חכמי א"י לקבוע את ה"עיקר" לפי מולד ניסן - הצעה שנדחתה
- י. הדרך בה נוצרו המולדות וי"ד לתשרי ו-ד"ט לניסן באספה המשותפת
- יא. חכמי בבל מקבלים רשות לקבוע שנים וממציאים את לוח ד' שערים
- יב. הסיבות להעדפת השימוש במניין השנים למולד בהר"ד
- יג. חתימת הלוח לדורות עולם בעקבות החלטת רס"ג לפרסם את תורת העיבור

א. הקדמה : על תקופת "סוד העיבור" -

שקדמה ללוח הקבוע

מקובלת היום המסורת שגילה לנו רב האי גאון לפיה הלל תיקן בשנת תר"ע לשטרות (היא שנת ד'ק"ט 4119 למניין שאנו מונים היום לבריאת העולם - 359 למניין העמים) את המעבר ללוח עפ"י חשבון. הדברים שמסר רה"ג לא נוסחו ולא הובנו כראוי וחכמים בדורות שבאו אחריו העלו את הדעה שהלל חישב ותיקן את לוחות השנה לכל הדורות הבאים וכך הבין רמב"ן את מסורת הלל ובספר הזכות כתב:

"בשנת תר"ע לשטרות, מימי הלל בנו של רבי יהודה הנשיא בטלה סנהדרין בארץ ישראל, ובטלו מומחין ממנה, והוא

שתיקן סדר העיבור ומנה שנים וקידש חדשים לדורות".

ובעל ספר החינוך חוזר ומבהיר את דברי רמב"ן ובמצווה ד' כותב:

"דע שכך קבלנו שר' הלל הנשיא בנו של ר' יהודה הנשיא שהיה גדול בדורו ונסמך בארץ והוא החכם שתיקן לנו חשבון העיבור הוא קידש חודשים ועיבר שנים העתידים לבוא עד שיבוא אליהו".

דעה זו של רמב"ן ובעל ספר החינוך שהייתה מקובלת בעבר, לא מקובלת היום, לאחר שנתגלו תעודות, מהן ניתן להוכיח שלא כל הכללים שבלוח הקבוע הנהוג בימינו היו נהוגים בלוח שהתקין הלל. לכן אין זה נכון לומר שהלל קידש חודשים ועיבר שנים העתידים לבוא.

הנה דוגמאות השוללות את הדעה שהפיצו רמב"ן וספר החינוך: נמצאו שנים אחרי זמנו של הלל שראש השנה חל בהם ביום א' וזה בניגוד לכלל "לא אד"ו ראש" שבלוח הקבוע, אותו ייחסו להלל.

קביעתה של שנת 4596 למניין שאנו מונים היום הייתה לפי האגרת שפרסם ראש הגולה זחג בשעה שלפי רמב"ן ובעל ספר החינוך, קביעת שנה זאת הייתה אמורה להיות לפי הכללים בלוח הקבוע הנהוג היום **זשה**.

מתברר שהכללים והחשבונות שהתקין הלל נשמרו בסוד. הם לא פורסמו כי היו בתהליך של עדכון ושכלול ונחתמו רק אחרי שנת ד'תקצ"ו (836 למניין העמים). הכללים והחשבונות נשמרו בסודיות גמורה ע"י חכמי העיבור בא"י שקביעת לוח השנה הייתה בסמכותם הבלעדית. למעשה הם יכלו בכל עת לשנות כללים, לתקן ולשכלל חשבונות קודמים וכאשר גילו מידע מעודכן תיקנו את המידע שהיה בידם מבלי שיהיה צורך להודיע על שינוי בחשבונות או בכללים כי אלה היו שמורים בידם ולא פורסמו והיו נתונים בכל עת לשינוי ולשכלול. הם חישבו ופרסמו מידי שנה בשנה או למספר שנים מראש, מה תהיה קביעות השנה או השנים הבאות ואיש לא ערער על קביעתם, כי כל ישראל הכירו בסמכותם הבלעדית של חכמי א"י לקבוע את השנים.

תקופה זו שתחילתה בשנת ד'ק"י"ט-4119, בה תיקן הלל את המעבר ללוח עפ"י חשבון, והסתיימה בשנת ד' תקצ"ו-4596 נחשבת **כתקופת "סוד העיבור"**. שנת 4596 היא השנה בה פרסם ראש הגולה בבבל אגרת שקיבל מחכמי העיבור בא"י על קביעותה של שנה זו (שקביעותה לא תאמה לכללי הלוח הקבוע הנהוג בימינו) ובעקבותיה התקיימה אספה של חכמי העיבור מא"י ובבל, שדנה במציאת "עיקר" מוסכם לחשבון המולדות וקבעה את מולד וי"ד שישמש כ"עיקר"- נקודת מוצא לחשבון המולדות בלוח הקבוע. קביעת מולד וי"ד באספה הנ"ל הייתה הפעולה האחרונה בדרך הארוכה ליצירת לוח קבוע.

תקופת "סוד העיבור" נמשכה קרוב ל-500 שנה ויש להניח שלאורך הזמן כל מי שעקב אחרי קביעות השנים, יכול היה ללמוד ולדעת את מבנה הלוח היהודי ויסודותיו אבל המפתח לקביעת השנה היה חשבון המולדות שנשמר בידי חכמי העיבור בא"י. לכן גם אם יכלו חכמי בבל לחשב ולקבוע את השנים, לא הייתה לזה חשיבות כל עוד הסמכות הבלעדית לקביעת השנה

הייתה בידי חכמי א"י. רק באספה שהתקיימה אחרי שנת 4596 ניתנה רשות לחכמי בבל לחשב ולקבוע את השנים, אבל על אף חילוקי הדעות שנתגלו באספה בין חכמי העיבור בא"י ובבל לא נוצרו ביניהם הבדלים בקביעות השנים וחכמי א"י המשיכו לשמור על סמכותם לקבוע את השנים. רק בשנת 4682, כעבור יותר מ-80 שנה, פרצה ביניהם מחלוקת בגלל חילוקי הדעות שמקורם באספה המשותפת כפי שיתבהר בפרקים הבאים.

במאמר זה אנו מבקשים להוכיח שמולד וי"ד כ"עיקר" נוצר ונקבע באספה המשותפת לחכמי העיבור בא"י ובבל, אספה שהתקיימה בא"י אחרי שנת 4596 (836 למניין העמים) היא השנה בה פורסמה איגרת ראש הגולה על קביעותה החריגה של שנה זו. בעקבות אספה זו וגורמים נוספים שיתבהרו בהמשך המאמר, נחתם הלוח לדורות ושוב לא ניתן לשנות בו דבר, עד אשר יקום ביי"ד של סמוכים שהחלטותיו יתקבלו על כל פלגי העם.

ב. פתיחת שערי "בית החכמה" בבגדד למלומדים יהודים

ברבע הראשון של המאה ה-9 יסד האמיר אלמאמון בבגדאד את "בית החכמה", היה זה מעין מוסד אקדמי מלכותי אליו נהרו בפקודת האמיר מלומדים ומדענים מכל קצווי מלכותו. כמו כן ציווה האמיר לרכוש ולאסוף לספריית המוסד ספרי מדע חדשים גם ישנים, שיתורגמו לערבית. בין המדענים שהוזמנו אחר כבוד לבית החכמה היה גם המלומד והמדען המפורסם אלח'וארזמי הידוע לנו מחיבורו על הלוח היהודי. ובין המלומדים שהוזמנו לתרגם את הספרים היו גם מלומדים יהודים, שהיו בין הראשונים בדורם שנחשפו למידע שמתגלה מתרגומו של האלמגסטי לערבית, מחיבור זה של תלמי הם למדו את חשבון המולד האמצעי. עוד יש להניח שבין הספרים בספריית "בית החכמה" שתורגמו לערבית היה גם הספר "סדר עולם" של ר' יוסי בן חלפתא, כי אנו מוצאים שאלח'וארזמי מציג בחיבורו מידע מספר זה וכן הוא משתמש במניין השנים לבריאת העולם לפי שיטתו של ר' יוסי הנ"ל, שמצביע על השנים השלמות שחלפו מאז המאורע. ההבדל בספרת היחידות בין מניין שטרות למניין בריאת העולם לפי שיטת "סדר עולם" הוא 3, ולפי זה ההבדל בין המניין לשיטת "סדר עולם" לבין המניין למולד וי"ד הוא שנה, ואילו ההבדל בין המניין לשיטת "סדר עולם" למניין בהר"ד הוא שנתיים.

בחיבורו של אלח'וארזמי על הלוח היהודי שנכתב בשנת 824 למניינם, ניתן למצוא את כל המידע שבלוח הקבוע, חסר בו רק פרט אחד והוא: מולד ה"עיקר" וי"ד (או בהר"ד). גם מהמידע שמתגלה לנו מאיגרת ראש הגולה על קביעותה של שנת 4596 נוכל להסיק שהסיבה למולד השגוי היא שמולד וי"ד כנקודת מוצא לחשבון המולדות עוד לא היה ידוע אז. למעשה למולד וי"ד או בהר"ד אין זכר בשום מקום לפני שנת 4596. לכן יש לנו יסוד וסיבה טובה להניח שזה היה הנושא שנדרשו לדון בו באספה המשותפת, כי כל שאר הנתונים שבלוח הקבוע היו ידועים ומפורסמים ויעיד על כך חיבורו של אלח'וארזמי בו אנו מוצאים את כל הנתונים

הדרושים לקביעת השנה ורק העיקר וי"ד חסר בו. גם התוצאות המעשיות שאנו מגלים מהחלטות האספה המשותפת, מאשרות שהנושא בו דנו באספה היה לחשב ולמצוא "עיקר" מוסכם, שיוכלו לחשב לפיו את המולד האמצעי של תשרי בכל שנה שנרצה ורק אז הם חישובו ומצאו באספה המשותפת את מולד וי"ד וקבעו אותו שישמש "עיקר" – נקודת מוצא לחישוב המולד האמצעי, ממנו יצרו חכמי העיבור בא"י את מולד ה"עיקר" בהר"ד.

ג. קביעת מולד וי"ד כ"עיקר" לחשבון המולדות

למולד וי"ד כ"עיקר" (נקודת מוצא) לחשבון המולדות, אין שום זכר במקורות מלפני שנת 4596. וכאן אנו מבקשים להוכיח ממכתב שנשלח מחכמי בבל לחכמי א"י על גילויים שונים, מהם ניתן להסיק שמולד וי"ד כ"עיקר" נוצר בעקבות דיון רציני ומעמיק באספה המשותפת של חכמי העיבור בא"י ובבל, אסיפה שהתקיימה בסופה של שנת ד'תקצ"ו (836 למניין העמים) או באחת השנים שאחריה. מציאת מולד וי"ד וקביעתו כנקודת מוצא ("עיקר") לחשבון המולדות האמצעי הייתה למעשה הפעולה האחרונה בדרך הארוכה ליצירתו של הלוח הקבוע. את ראשיתה של הדרך ללוח קבוע יש לראות בתקנתו של הלל משנת 4119 לעבור ללוח עפ"י חשבון. על השלבים בהתפתחותו של הלוח הקבוע אין בידינו ראיות או עדויות. לדוגמא: אנו מניחים שהלל קבע את דחיית ראש השנה מהימים רביעי ושישי אבל אין אנו יודעים מתי הוחלט להוסיף לדחיות גם את יום ראשון. לאורכו הממוצע של החודש (כט- יב- תשצג) אנו מוצאים רמזים רק במאה ה-8 ולא רק שאין בידינו תיעוד לתאריך מוקדם יותר אלא שיש בידינו עדויות ממקורות שקדמו למאה ה-8 (כמו בנוסח ראשוני של פרקי דר' אליעזר אותו מביא ראב"ע בפירושו לשמות י"ב 2) שמידת החודש בהם הייתה שונה.

להלן קטע ממכתב שהתגלה בגניזה ובו עדות לקיומה של האספה הנ"ל המכתב נשלח מחכמי בבל לחכמי א"י בשנה בה פרצה מחלוקת רס"ג - בן מאיר, מתוכן המכתב נוכל להסיק שהאספה הנ"ל התקיימה אחרי שנת 4596 השנה בה פרסם ראש הגולה את האיגרת בה הוא מודיע שקביעותה של השנה היא זחג ולא זשה כפי מה שהייתה ראויה להיות לפי כללי הלוח הקבוע. ועוד מציינים במכתב שבאספה קיבלו הבבלים רשות לקבוע את השנים, ומאז ועד פרוץ המחלוקת לא היה הבדל בקביעות השנים בין חכמי בבל לבין חכמי א"י.

"הראשונים היו שולחין ודורשין מרבתינו שלארץ ישראל קביעת חדשי שנה בשנה לפי שלא היו בקיאים בסדר העיבור כמותן. לפיכך היו כותבין אליהם. אבל מן שנים רבות כבר עלו כמה חכמים מבבל אל ארץ ישראל ודקדקו עם חכמי ארץ ישראל בסוד העיבור ופשפשו וחיפשו בו, עד שנתבוננו בו יפה יפה, וכבר הם קובעים חודשים בבבל זה שנים רבות לבדם, וגם חכמי ארץ ישראל מחשבים וקובעים חודשים לבדם, וכבר בכל השנים

האלה עלה חשבונם אחד, לא נמצא ביניהם חילוף... הנה נא יש
בישיבות זקינים שהגיעו לגבורות וגם הזקינים מאד, וכולם אין
אחד מהם זוכר שהוצרכו אנשי בבל לשאול עיבור שנים וקביעות
חדשים מארץ-ישראל, אלא אתם [מנהג אבותיכם ביד]כם, וגם
אנחנו מנהג אבותינו בידינו, ואנחנו מעברים [את השנים ברשות,
לא ה]שגנו גבול ולא שנינו מנהג, ולא הצרכנו עצמינו לבוא
[ולשאול קביעת המועדים מפייהם]"

המקור וההשלמות: ח"י בורנשטיין "מחלוקת רס"ג ובן מאיר" עמ' 74-

75

במכתב זה מודים חכמי בבל שבעבר "היו שולחין ודורשין מרבתינו
שלארץ ישראל קביעת חדשי שנה בשנה לפי שלא היו בקיאים בסדר העיבור
כמותן". אבל לאחר הקמת "בית החכמה" בבגדאד במאה ה-9 למדו שם
חכמי בבל את חשבון המולדות מאלמגסטי ובעקבות אגרת ראש הגולה
"עלו כמה חכמים מבבל אל ארץ ישראל ודקדקו עם חכמי ארץ ישראל בסוד
העיבור ופשפשו וחיפשו בו, עד שנתבוננו בו יפה יפה" ממשפט זה נוכל
ללמוד שחכמי בבל עולים לאספה בא"י לא רק כדי לקבל אישור לקבוע
שנים בעצמם (כפי שסבורים מלומדים אחדים) אלא באו מצוידים עם מידע
בחשבונות המולד שרכשו בבית החכמה כך שיכלו לחלוק את ידיעותיהם
עם חכמי העיבור בא"י בדיונים המשותפים למציאת "העיקר" וי"ד. על
השתתפותם הפעילה של חכמי בבל בדיונים ניתן להסיק מהמשפט "ודקדקו
עם חכמי ארץ ישראל" שבמכתב הנ"ל.

ד. יצירתו של מולד בהר"ד ממולד וי"ד

מהו מולד וי"ד?

מולד וי"ד יום ו' שעה י"ד. (8 בבוקר לפי שעוננו היום) תחילתו בשעה 6
בערב (היא תחילת היממה הממוצעת בלוח היהודי). מולד וי"ד הוא מולד
שעוגל לשעה שלמה (ללא חלקים) ונקבע לשמש כמולד תשרי שנה א' במניין
השנים התלמודי (ע"ז ט.). הוא נוצר ונקבע באספה המשותפת של חכמי א"י
ובבל לשמש "עיקר" - נקודת מוצא לחשבון המולדות האמצעי. מולד זה
תחילתו כאמור לעיל ביום שישי היום בו נברא לפי הנאמר בתורה אדם
הראשון ובו מתחיל מניין השנים לבריאת העולם המובא בתלמוד (עוד לפני
שנוצר מולד וי"ד לשמש "עיקר"). למולד זה הגיעו אחרי חישובים ודיונים
מעמיקים באספה המשותפת הנ"ל שהתקיימה אחרי שנת 4596. החישובים
שנעשו ליצירתו מוצגים להלן בפרק ט'.

הגאונים בבבל הקפידו להשתמש במניין וי"ד לאדם, אותו קבעו באספה
המשותפת לשמש "עיקר" לחשבון המולדות האמצעי וקראו למניין זה
"המניין למולד אדם", או "המניין לבראשית". נציין כאן שקביעת מולד
וי"ד כ"עיקר" לחשבון המולדות, הוא הממצא האחרון ביסודות הלוח
הקבוע, מולד שנוצר כדי למצוא בעזרתו את המולד האמצעי, של שנה כל

שהיא, לצורך קביעת היום בשבוע בו יחול רה"ש ולפיו את הסימן לקביעות השנה. עם קביעתו של מולד וי"ד לשמש "עיקר"-, הסתיימה למעשה תקופת "סוד העיבור".

מהו מולד בהר"ד?

מולד בהר"ד (יום ב', שעה ה' ו-ר"ד חלקים) הוא מולד תשרי של השנה שקדמה למולד וי"ד. ע"י פעולה חשבונית (הפחתה של יתרת שנה פשוטה ד-ח-תתעו ממולד העיקר וי"ד) מקבלים את מולד בהר"ד. מולד זה משמש בימינו "עיקר" - נקודת מוצא מוסכמת לחשבון המולדות האמצעי בלוח היהודי ונקודת התחלה למניין השנים לבריאת העולם.

מדוע נוצר מולד בהר"ד ולמי היה עניין ביצירתו? ראשית, נבהיר שאין הבדל אם נשתמש ב"עיקר" וי"ד או ב"עיקר" בהר"ד כדי למצוא מולד של חודש אחר, בשניהם נקבל אותה תוצאה כי שניהם נמצאים על אותה סקאלה, רק שבהר"ד מקדים את וי"ד בשנה אחת. והשאלה היא מדוע החליטו חכמי העיבור בא"י לעבור לשימוש במולד בהר"ד. כאן נשיב תשובה קצרה: בני א"י נהגו עד האספה המשותפת למנות את השנים מניסן שלפני מולד וי"ד. באספה המשותפת העלו חכמי בבל את ההצעה שמכאן ואילך יהיה העיקר לפי מולד וי"ד מתשרי. חכמי א"י טענו מול חכמי בבל: אנו לא מוכנים לוותר על 6 חודשים מהמניין שלנו שמתחיל בניסן ואם אתם עומדים על כך שהמניין יתחיל בתשרי, אנו נתחיל את המניין שלנו מתשרי של השנה שקדמה למולד וי"ד שאתם מציעים. היה על חכמי א"י לחשב לפי מולד וי"ד מה יהיה מולד תשרי של השנה שקדמה למולד וי"ד, היא השנה שקדמה לבריאת העולם (כלומר: השנה שהעולם היה מבחינה תיאורטית במצב תוהו). ע"י הפחתה של יתרון שנה פשוטה (ד-ח-תתעו) ממולד וי"ד קיבלו שמולד שנת תוהו יהיה ביום ב', שעה ה' ו-ר"ד חלקים. כך התקבל מולד בהר"ד הוא מולד תשרי של השנה שקדמה למולד וי"ד.

בבבל הקפידו להשתמש בתקופת הגאונים במולד וי"ד כ"עיקר" הן לחישוב המולדות והן למניין השנים כי הוכיחו מהתלמוד שמניין השנים לבריאת העולם היה למולד אדם ולפיו קבעו באספה המשותפת את מולד וי"ד וסדר העיבורים שלהם במחזור היה בהז"י-גו"ח. לעומתם, בא"י ובקהילות היהודים במערב הנתונות להשפעת א"י שימש מולד בהר"ד כ"עיקר", וסדר העיבורים במחזור היה גו"ח-אדז"ט. בסוף תקופת הגאונים התפשט המנהג בכל קהילות ישראל בעולם להשתמש אך ורק במולד בהר"ד כ"עיקר" הן לצורך חשבון המולדות והן למנות את השנים לבריאת העולם ממולד בהר"ד. על הסיבות להתפשטות השימוש במניין בהר"ד ר' להלן בפרק י"ב.

ה. השימוש ב"עיקר" לחשבון המולדות למצוא לפיו את הסימן לקביעות השנה

מולד תשרי הוא המפתח לקביעת לוח השנה היהודי. כדי למצוא את שעת המולד האמתי נדרש ידע רב במהלכי השמש והירח כי הזמן שחולף ממולד למולד עוקב אינו קבוע והוא משתנה בגבולות שבין 29 יום וכ-6 שעות לבין

29 יום וכ-20 שעות. בלוח העברי משתמשים במולד האמצעי (הממוצע) מה שמאפשר למצוא בדרך חשבונית את שעת המולד האמצעי של כל חודש שנרצה. לשם כך דרושים לנו שני נתונים:

1. נקודת מוצא – "עיקר" לחשבון המולדות. 2. אורך החודש האמצעי.

אורך החודש האמצעי שהוא 29 ימים, 12 שעות ו-793 חלקים (כט-יב-תשצג) היה ידוע עוד במאה ה-8 והוא מופיע בחיבורו של אלח'וארזמי על הלוח היהודי אבל את ה"עיקר" וי"ד אין אנו מוצאים בשום מקום לפני המאה ה-9. הוא מופיע רק לאחר האספה המשותפת של חכמי העיבור מא"י ובבל שהתקיימה אחרי שנת 4596 (836 למניין העמים).

יש דרכים שונות למצוא את קביעות השנה לפי שעת המולד של חודש תשרי (ר' להלן בפרק י"א שתי דוגמאות). עם גילוי לוח ס"א ראשים ניתן לקבל בעזרת מולד תשרי של ראש המחזור את כל סימני הקביעות בכל 19 שנות המחזור.

בימינו ניתן למצוא תוכנות (חלקן מבוססות על נוסחת גאוס) שבעזרת המחשב ניתן למצוא את סימן קביעותה של כל שנה שנרצה בהקלדת מספר השנה בלבד.

ו. מה ניתן ללמוד מאיגרת ראש הגולה על קביעותה של שנת ד'תקצ"ו

בין המסמכים שהתגלו בגניזה מצאו אגרת שהחוקרים ייחסו אותה (לאור ניסוחה הסמכותי) לראש הגולה בבבל. באגרת זו מודיע ראש הגולה על שנת ד'תקצ"ה ל'בראשית', היא שנת ד'תקצ"ו למניין יצירה שאנו מונים היום למולד בהר"ד (836 למניין העמים) שחכמי העיבור בא"י, שהיו אז המוסמכים הבלעדיים לקביעת השנה, קבעו אותה שנה חסרה, ולפיה חל פסח ביום שלישי וראש השנה שלפניו חל ביום שבת. כלומר סימן השנה הוא זחג, וזה בניגוד למה שאמורה השנה להיות לפי הכללים והחשבונות שבלוח הקבוע לפיהם השנה אמורה להיות שלמה ופסח ביום חמישי, ולפי זה סימן השנה אמור היה להיות זשה. ראש הגולה מדגיש באיגרת על כפיפותם של הבבלים לחכמי העיבור בא"י וקבלת כל החלטה של חכמי א"י על קביעות השנה ללא ערעור ואת האיגרת חותם ראש הגולה בהצהרה:

"ולעולם אנו סומכים עליהם שלא יהיו ישראל אגודות אגודות ואני וראשי הישיבות ורבנן וכל ישראל סומכים על העיבור שנשלח לפני חברינו".

הצהרה זו מעידה שבשנת 4596 (836 למניין העמים) עדיין כפופה יהדות בבל למוצא פיהם של חכמי העיבור בא"י ומקבלים מהם את קביעות השנים לפי חשבון שונה מהנהוג בלוח הקבוע, לוח שעד שנה זו, אין בו זכר למולד וי"ד. האיגרת כתובה בארמית וניתן למצוא אותה במקומות שונים. את תרגומה לעברית ע"י הרב פרופ' ע"צ מלמד ניתן לקרוא ב"שערים ללוח העברי" (עמ' 27).

עדות המאשרת את דברי ראש הגולה, לפיה חכמי בבל לא היו בקיאים בעבר ב"סוד העיבור" והיו מקבלים את הקביעות מחכמי א"י, אנו רואים גם במכתב שנשלח מחכמי בבל לחכמי א"י בשנה בה פרצה מחלוקת רס"ג - בן מאיר. קטע מהמכתב מוצג לעיל בפרק ג'.

ז. אספת חכמי העיבור מא"י ובבל שדנה בקביעת ה"עיקר"

כאשר התפרסמה איגרת ראש הגולה על שנת ד'תקצ"ו מגלים מלומדים מחכמי בבל שהיו מבאי 'בית החכמה' (ככל הנראה היו אלה מלומדים יהודים שעסקו בתרגום האלמגסטי) שהמולד הנזכר במכתב ראש הגולה לא מעודכן וזו הסיבה שהקביעות שפורסמה באיגרת אינה תואמת לכללי הלוח הקבוע. הם מחליטים שיש להיפגש בדחיפות עם חכמי העיבור בא"י ולדון עמם במציאת עיקר קבוע ומוסכם לחשבון המולדות. לחכמי בבל היה חשוב שתתקבל החלטה מוסכמת על ה"עיקר" כי זה יאפשר גם להם לחשב מכאן ואילך את קביעות השנה בהסכמת חכמי א"י.

מאחר ואנו יודעים מחיבורו של אלח'וארזמי שנכתב בשנת ד'תרפ"ד (824 למניין העמים) שכל הכללים והחשבונות לעריכת הלוח כפי שהם נהוגים היום היו ידועים לו (ובוודאי גם לחכמי בבל) ורק מולד וי"ד ה"עיקר" לחשבון המולדות הוא הנתון היחיד שלא מופיע בחיבורו וגם לא בשום מקום אחר לפני שנת ד'תקצ"ו (836 למניין העמים), הנה לפי זה נוכל להחליט שהנושא בו דנו בפגישה היה קביעת העיקר וי"ד. גם מהמחלוקת שפרצה בשנת ד' תרפ"ב בין חכמי העיבור בא"י לבין חכמי בבל (מחלוקת הידועה בשם מחלוקת רס"ג ובן מאיר) ניתן להסיק, כפי שנראה בהמשך, שזה היה נושא הדיון באספה המשותפת. בכל אופן אין בידינו להציע נושא אחר שדנו בו באספה המשותפת מאחר וכל שאר הנתונים שבלוח היו ידועים אז ופורסמו בחיבורו של אלח'וארזמי על הלוח היהודי בשנת 824 למניין העמים - 12 שנים לפני שהתקיימה האספה הנ"ל.

נשוב ונבהיר: אומנם במכתב לא נאמר מתי התקיימה הפגישה, אך מתוכן המכתב ניתן להבין שזו יכולה הייתה להיות רק אחרי שנת 4596 (לפי שחזוריו של רצ"ה יפה התקיימה האספה בשנת 4599) בכל אופן לא לפני שנת 4596, שכן אם נרצה להקדים את תאריך הפגישה, נמצא, שזה סותר את מה שכתב ראש הגולה באיגרת לפיה בשנת 4596 היו חכמי בבל כפופים עדיין לחכמי העיבור בא"י ואז הם לא קיבלו עדיין רשות לקבוע שנים בעצמם ואת זה מאשר גם כותב המכתב משנת המחלוקת במפורש שאת הרשות קיבלו באספה הנ"ל.

אם נשווה את מה שנאמר במכתב מבבל לחכמי א"י לאגרת של ראש הגולה משנת 4596 (כ-86 שנים לפני כן) נוכל להסיק את מה שהתרחש בין שני תאריכים אלה:

המכתב הנ"ל שנשלח בשנת 4682 (922 למניינם) אכן מאשר מה שנאמר באגרת ראש הגולה לפיה עד שנת 4596 חכמי בבל היו מקבלים את קביעות

השנים מחכמי העיבור בא"י ללא ערעור והם מודים שהם לא היו בקיאים אז "בסוד העיבור". ועוד נאמר במכתב שלפני שנים רבות (על "שנים רבות" מעידים זקנים "שהזקינו מאוד" ועדיין חיים בישיבות! מזה ניתן להבין כך קובע בורנשטיין, שכאן שנים רבות זה לא יותר מאשר 80 עד 85 שנים) התקיימה פגישה בא"י בין חכמי בבל לבין חכמי העיבור בארץ ישראל. בפגישה זו דנו בנושא העיבור אבל לא נאמר במכתב במה דנו וגם לא נאמר במפורש אם הגיעו לידי החלטה משותפת.

ח. הדיונים באספה המשותפת למצוא "עיקר" מוסכם לחשבון המולדות

אומנם במכתב לא נאמר מה היה הנושא בו דנו באספה, נאמר שם שהם "פשפשו וחיפשו בו, עד שנתבוננו בו יפה יפה". משפט שמעיד על דיונים משותפים רציניים ומעמיקים. אבל בשום מקום לא מצאנו עדות מפורשת על מועד קיום האספה והחלטותיה. אפשר שבכוונה תחילה נמנעו לציין הן את השנה בה התקיימה האספה והן את החלטותיה על מולד וי"ד כ"עיקר", כדי שלא יבואו בדורות הבאים לערער על החלטה שתקבלה בתקופת הגאונים עפ"י הצעתם של חכמי בבל ולא ע"י חכמי א"י לכן נמנעו לציין זאת במפורש, כך ניתן יהיה לאלה שחשוב להם לייחס את העיקר וי"ד או בהר"ד שהם מיסודות הלוח שהתקין הלל יוכלו לעשות זאת. אבל למען האמת ההיסטורית אנו נסכם להלן את העובדות והגילויים מהם ניתן להסיק שהנושא בו דנו באספה היה מציאת ה"עיקר" - נקודת מוצא מוסכמת לחשבון המולדות והיה זה העיקר וי"ד. יש לראות חשיבות בהצגת העובדות והגילויים כי יש מלומדים הטוענים שמולד וי"ד כעיקר לחשבון המולדות נוצר ע"י הלל עוד במאה ה-4. טיעון שאין לו שום הוכחה.

1. בחיבורו של אלח'וארזמי על הלוח היהודי שנכתב במאה ה-9 (12 שנים לפני שפורסמה אגרת ראש הגולה) מצויים כל הכללים והחשבונות של הלוח הקבוע. חסר שם רק המולד וי"ד כ"עיקר" לחשבון המולדות כי בעת שכתב את חיבורו מולד זה עדיין לא נוצר.

2. באגרת ראש הגולה משנת ד' תקצ"ו (836 למנינם) רואים שחכמי העיבור בא"י עשו את חישוביהם לפי מולד ניסן ומציגים שם שעת מולד ללא חלקים ואין צורך לומר שאין שם זכר לא למולד וי"ד ולא למולד בהר"ד וגם לא למולד ד"ט לניסן אותו הציעו חכמי א"י באספה שישמש כ"עיקר" (לפי תוצאות הדיונים רואים שהצעתם נדחתה).

3. זו עובדה שלא ניתן לסתור אותה: בשום מקור, מקום, או מסמך מלפני שנת ד' תקצ"ו (השנה בה נכתבה אגרת ראש הגולה היא שנת 836 למנין העמים) אין זכר לא למולד וי"ד לא למולד בהר"ד ולא למולד אחר ששימש "עיקר" לחשבון המולדות.

4. רק אחרי האספה הנ"ל מוצאים את חכמי העיבור בא"י עושים שימוש במולד בהר"ד לתשרי (אותו חישובו וקיבלו ממולד וי"ד עליו הוחלט באספה לפי הצעת הבבלים) הן למציאת העיקר והן למניין השנים. לפני כן היו בני א"י מונים שנים מניסן ומחשבים את קביעות השנה לפי מולד ניסן ורק אחרי האספה עם המעבר למניין שנים מתשרי הם יוצרים ממולד וי"ד את

מולד בהר"ד לתשרי שלפני וי"ד ומאז הם מונים את השנים מתשרי שלפני ניסן. על המהפך של המעבר מניסן לתשרי נעמוד להלן בפרקים הבאים.

5. גם העיתוי לקיום האספה אחרי פרסום אגרת ראש הגולה, אגרת שלא נזכר בה לא מולד וי"ד לתשרי ולא מולד ד"ט לניסן וקביעות השנה שונה ממה שראויה להיות לפי מולד העיקר וי"ד, יש בו לאשר שמציאת עיקר מוסכם היה הנושא שדנו בו.

הרי לנו ראיות מהן ניתן להסיק שהנושא בו דנו באספה יכול היה להיות רק מציאת "עיקר" קבוע ומוסכם שישמש נקודת מוצא לחשבון המולדות. לא ניתן למצוא נושא אחר שהיה צורך לדון בו. מציאת ה"עיקר" וי"ד היה הנתון החסר כדי שניתן יהיה ליצור לוח בעזרת כללים קבועים באופן שגם חכמי בבל יוכלו לקבוע לפיהם את השנה.

ט. הצעת חכמי א"י לקבוע את ה"עיקר" לפי מולד ניסן - הצעה שנדחתה

אנו יודעים ממסמכים שונים שחכמי א"י נהגו לעשות את חישוביהם לפי מולד ניסן (ניתן לראות זאת באגרת ראש הגולה ויש להניח שלא היה להם אז מולד קבוע ששימש להם עיקר). לפי זה כאשר עלה לדיון הצורך במציאת "עיקר" קבוע ומוסכם לחשבון המולדות **העלו חכמי א"י** את הצעתם שמולד העיקר יהיה לניסן של שנה ראשונה לבריאת העולם (לפי שיטתם כר' יהושע שבניסן נברא העולם וגם מניין השנים היה מניסן). כפי שנראה בפרק הבא, הצעתם של חכמי א"י הייתה שה"עיקר" יהיה מניסן שמולדו יום **רביעי** שעה **תשיעית** (מתחילת הלילה - 3 שעות אחרי חצות) בקיצור: ד"ט. כפי שנראה בפרק הבא מולד זה התקבל מהנתון באלמגסטי לאחר העברתו לאופק ירושלים ועיגולו לשעה שלמה. יום רביעי הוא יום בריאת המאורות ולכן נראה לחכמי א"י שמולד ד"ט לניסן ראוי לשמש כ"עיקר" לחשבון המולדות.

חכמי בבל שגם הם השתמשו באותו נתון מאלמגסטי והעברתו לתשרי באופק ירושלים. עיגלו את המולד לשעה שלמה וקיבלו את מולד תשרי (שלפני ניסן) **יום שישי שעה י"ד** (מתחילת הלילה - 8 בבוקר לפי שעוננו היום שמתחיל בחצות הלילה). ובקיצור **וי"ד** לתשרי (יום ו' שעה י"ד). והציעו שמולד זה ישמש כ"עיקר" לחשבון המולדות. לאור ההחלטות שנתקבלו, נצטרך להניח שחכמי בבל הצליחו לשכנע את חכמי א"י לקבל את הצעתם שהעיקר יהיה לפי מולד תשרי הנ"ל, כי באותה תקופה כבר השתרשה בעם המסורת שהעולם נברא בתשרי (דבר שמצא את ביטויו בתפילות רה"ש - "היום הרת עולם") ומתאים למסורת על בריאת האדם ביום שישי. לפיכך קראו למניין השנים למולד וי"ד **"המניין למולד אדם"**. או **"המניין לבראשית"** (החישובים לוי"ד ול-ד"ט לפי רצ"ה יפה, בפרק הבא).

ההבדל בין ד"ט לניסן לבין וי"ד לתשרי התבטא ב-642 (תרמ"ב) חלקים שחכמי א"י לא הסכימו לוותר עליהם. במכתב של חכמי בבל (לעיל בפרק ג') לא נאמר במפורש שהפגישה הסתיימה בלי הסכמה. זה רק נרמז במשפט **"אתם מנהג אבותיכם בידיכם וגם אנחנו מנהג אבותינו בידינו"** כלומר לכל צד יש דרך משלו לחישוב המולד וקביעות השנים. והנה ממכתב

חכמי בבל הנ"ל משתמע בבירור שהם קיבלו באספה זו רשות לקבוע שנים בעצמם: "יש בישיבות זקינים שהגיעו לגבורות וגם הזקינים מאד, וכולם אין אחד מהם זוכר שהוצרכו אנשי בבל לשאול עיבור שנים וקביעות חודשים מארץ-ישראל, אלא אתם [מנהג אבותיכם בידכם], וגם אנחנו מנהג אבותינו בידינו, ואנחנו מעברים [את השנים ברשות, לא ה]שגנו גבול ולא שנינו מנהג". כפי שאנו רואים הנה במשך למעלה מ-80 שנה כל צד מחשב את קביעות השנים לפי שיטתו ולא נוצר ביניהם הבדל, ההבדל של תרמ"ב חלקים בין שני העיקרים הביא להבדל בקביעות השנים רק כעבור שלושה דורות מאז האספה.

י. הדרך בה נוצרו המולדות וי"ד לתשרי ו-ד"ט לניסן באספה המשותפת

על שולחן הדיונים של האספה המשותפת שהתקיימה בא"י אחרי שנת 4596 עלו שתי הצעות: הצעת חכמי א"י למצוא את העיקר לפי מולד ניסן והצעת חכמי בבל למצוא את העיקר לפי מולד תשרי. לפי ההסבר של חוקרי הלוח רצ"ה יפה וח"י בורנשטיין החישובים שנעשו באספה הנ"ל למציאת מולד העיקר האמצעי עפ"י הנתונים המובאים בספרו של תלמי לאופק אלכסנדריה חושבו ע"י שני הצדדים עפ"י אופק ירושלים כדלקמן:

מולד תשרי האמצעי בשנה א' לאדם חל באלכסנדריה ביום שישי שעה י"ג ו-230 חלקים.

לפי זה חישוב חכמי בבל את מולד תשרי בשנה הנ"ל שחל בירושלים ביום ו' שעה יג ו-626 חלקי. עוגל ל-וי"ד (יום שישי שעה י"ד מתחילת הלילה).

ואילו חכמי א"י חישוב את מולד ניסן בשנה שקדמה למולד אדם ומצאו שחל בירושלים ביום ד' שעה ט' ו-188 חלקי עוגל ל-ד"ט, יום רביעי שעה ט' (שעה 3 אחרי חצות הלילה).

בעיגול המולדות לשעה שלמה עיגלו חכמי בבל את מולד תשרי לשעה שלמה ע"י הוספה של 454 חלקים ואילו חכמי א"י הפחיתו ממולד ניסן שעוגל, 188 חלקים, כך נוצר בין שני המולדות, שחושבו מאותו מקור, הבדל של 642 חלקים. אלה הם תרמ"ב החלקים שמבדילים בין העיקר למולד וי"ד לתשרי לשיטת חכמי בבל, לבין העיקר ד"ט לניסן לשיטת חכמי א"י. ואלה הם תרמ"ב החלקים שבגללם פרצה המחלוקת הגדולה ב-3 השנים ד'תרפ"ב - פ"ד, בין חכמי א"י וחכמי בבל.

י"א. חכמי בבל מקבלים רשות לקבוע שנים וממציאים את לוח ד' שערים

הסמכות לקביעת השנים הייתה נחלתם הבלעדית של חכמי א"י והם לא היו אמורים להרשות לחכמי בבל לקבוע שנים בעצמם. אך מסתבר שחכמי העיבור בא"י לא עמדו בלחץ עמיתיהם הבבלים שבאספה הצליחו לשכנע את חכמי א"י לעבור ל"עיקר" של תשרי ואולי היה זה בגלל שלא חששו

מאיבוד סמכותם הבלעדית לקבוע את השנים, כי בעת שהתקיים הדיון באספה הנ"ל, אף אחד לא העלה אז על דעתו לשלול מחכמי א"י את סמכותם לקבוע את השנים. חכמי העיבור בא"י היו בטוחים שגם בעתיד איש לא יערער על סמכותם.

חכמי העיבור בא"י רשמו לפנייהם לזיכרון את כלל 'אמר"ת-במר"ת' שהציעו באספה הנ"ל, לפיה אין דוחים את ראש השנה (בימים הכשרים לקביעת רה"ש) מיום המולד אם מולד חצות עבר עד 641 חלקים (וכן גם בשאר הדחיות יש להוסיף 641 חלקים) לפי הכלל שנשמר בידי חכמי א"י: אמר"ת (641) חלקים קובעים; במר"ת (642) דוחים. אבל הזמן עשה את שלו, קם דור חדש של מלומדים לחכמי בבל שלמדו והרחיבו את ידיעותיהם בחשבון המולדות, ובעזרת לוח ד' שערים שהמציאו הם התרגלו למצוא את קביעות השנה, מאז האספה המשותפת חלפו למעלה מ-80 שנים. וחכמי בבל שכחו או התעלמו מכלל זה (או שמלכתחילה לא קיבלו כלל זה של אמר"ת במר"ת) וערכו את חישוביהם בעזרת לוח ד' שערים שהמציאו וה"עיקר" וי"ד משמש להם נקודת מוצא לחשבון המולדות ומולד זקן הוא חצות היום, זו שעה טבעית מוגדרת, שלפי דעתם אין להוסיף עליה חלקים.

לוח ד' שערים עיון בחילופי האגרות בין חכמי העיבור בא"י לבין חכמי בבל, בשנות המחלוקת, מלמד שבתקופה זו (שבין קיום האספה למחלוקת) שיכללו חכמי בבל את השיטה למציאת קביעות השנים. הם יצרו את לוח ד' שערים (מבלי להתייחס לכלל "אמר"ת-במר"ת"). מעדויות בשנות המחלוקת מתגלה שחכמי א"י לא השתמשו בלוח זה.

י"ב. הסיבות להעדפת השימוש במניין השנים לבהר"ד

בשובם של חכמי בבל מהאספה בא"י הקפידו הגאונים להשתמש בעיקר של מולד וי"ד לקביעת השנים וגם מניין השנים נעשה למולד וי"ד שהוא זהה למניין אדם התלמודי. אבל עם חלוף תקופת הגאונים הלך ונעלם השימוש במולד וי"ד, ובכל קהילות ישראל עברו להשתמש ב"עיקר" בהר"ד וכן במניין השנים למולד בהר"ד כנהוג היום.

לתופעה זו של העדפת השימוש במניין השנים למולד בהר"ד ניתן להציג הסברים אחדים:

1. **היה זה בעקבות דרישתם של חכמי העיבור בא"י** שהבאנו לעיל. בא"י היו מונים את השנים מניסן ואחרי שבאספה המשותפת נתקבלה החלטה לעבור למולד וי"ד מתשרי כפי שהציעו חכמי בבל, קמו חכמי א"י וטענו: אם אתם מחליטים שהמניין יתחיל בתשרי יהיה זה מתשרי שלפני ניסן כי אין אנו מוכנים למחוק 6 חודשים ממניין השנים שלנו.

2. **אחרי תקופת הגאונים עברו גם יהודי בבל** וכל הקהילות שבהשפעתם, להשתמש במניין למולד בהר"ד וההסבר היה דומה לטיעון שהעלו חכמי

ארץ ישראל כנ"ל: אומנם אדם נברא ביום שישי והמניין למולד וי"ד הוא למולד אדם אבל תחילת הבריאה הייתה 5 ימים לפני מולד אדם כלומר ביום כ"ה באלול של השנה שלא נכללה במניין השנים. לכן גם 5 ימים אלה צריך לכלול במניין השנים (כי גם יום אחד בשנה נחשב כשנה). זו הסיבה שגם יהודי בבל הצטרפו אחרי תקופת הגאונים להשתמש במניין למולד בהר"ד.

3. **להעדפת השימוש במניין השנים לבהר"ד** יכולה להיות סיבה נוספת: חלוקת מספר השנה ל- 7 במניין לבהר"ד מצביעה על שנת השמיטה. אם אין שארית השנה היא "שנת השבע - שנת השמיטה; השארית מצביעה על מספר השנה במחזור השמיטה.

4. **תורת העיבור לפיה יכול כל אחד לחשב ולמצוא את מולד תשרי ולפיה את קביעות השנה** החלה להתפשט בשעה שמרכזי היהדות במערב שהיו קשורים לא"י, תפסו את מקומה של בבל בהנהגת העולם היהודי. כאמור לעיל השתמשו בא"י ובמדינות המערב שבהשפעתה, מלכתחילה במניין למולד בהר"ד והיה זה טבעי שמניין זה יהפוך להיות המניין הדומיננטי המוביל בכל קהילות ישראל בעולם.

5. **במניין למולד וי"ד עיברו את השנים בהז"י-גו"ח** שבמחזור. השנה הראשונה שעיברו הייתה השנה השנייה במחזור וזה נראה לא הגיוני בעיני הלומד שמעברים את השנה השנייה במחזור כאשר עדיין לא היה צורך בעיבור השנה (כי עוד לא הצטברו מספר ימים הנדרש כדי להוסיף את חודש העיבור). ואילו במניין למולד בהר"ד עיברו את השנים גו"ח-אדז"ט ובסדר עיבורים זה העיבור הראשון הוא בשנה השלישית "בהיאסף עודף הימים של שנות חמה על שנות לבנה לכדי חודש בקירוב"

למנוע אי הבנה נשוב ונבהיר: וי"ד ובהר"ד נמצאים על אותה סקאלה רק שהמניין לבהר"ד מתחיל שנה לפני וי"ד ולפיכך צריך להיות ברור שהשנים המעוברות בהז"י-גו"ח במניין השנים למולד וי"ד הן אותן שנים מעוברות גו"ח-אדז"ט שבמניין השנים למולד בהר"ד ואילו לשיטת "סדר עולם" יהיה סדר השנים המעוברות במחזור, אדו"ט-בה"ז.

י"ג. חתימת הלוח לדורות עולם עקב החלטת רס"ג לפרסם את תורת העיבור

בשנת 4682 למניין השנים לבהר"ד פרסם ר' אהרן בן מאיר ראש הישיבה בא"י את קביעותה של שנה זו ושתי השנים הבאות אחריה. אולי היה זה, פרסום שגרתי של חכמי העיבור בא"י שמתוקף סמכותם נהגו לפרסם את קביעות השנים. מאז האספה המשותפת שבסיומה קיבלו חכמי בבל רשות לחשב בעצמם את השנים עברו יותר מ-80 שנים בהן לא היה הבדל ביניהם

בקביעות השנים. כפי שהזכרנו לעיל, בתקופה זו שיכללו חכמי בבל את שיטת החישוב של קביעת השנה ע"י יצירת **לוח ד' שערים** בלוח זה לא היה שימוש בתוספת של תרמ"ב חלקים על גבולות המולד כפי שעשה בן מאיר בלוחות של הבבלים.

קביעות 3 השנים הנ"ל הייתה שונה מקביעתם של חכמי בבל בגלל שחכמי העיבור בא"י הוסיפו 641 חלקים לדחיות (לפי המסורת שהייתה בידי חכמי העיבור בא"י: אמר"ת-קובעים; במר"ת-דוחים, כמוסבר לעיל בפרק י'). המחלוקת הייתה עלולה לפלג את עם ישראל, לכן החליט רס"ג על פרסום הכללים לפיהם קובעים את השנה (שכן לפי רס"ג כללי הלוח הם הלכה למשה מסיני). בדרך זו של הפצת הכללים לקביעת השנה הפך רס"ג את **"סוד העיבור" "לתורת העיבור"** שמאפשרת לכל אדם לחשב ולמצוא את קביעות השנה. במעשהו זה גרם רס"ג לבטל את "מוסד העיבור" ואת סמכותם הבלעדית של חכמי העיבור בא"י לקבוע את השנים. כך גם נמנעה מחכמי העיבור בא"י היכולת לתקן את הכללים או החשבונות אם וכאשר יתעורר צורך לכך (לדוגמא: ברבות השנים התעורר צורך לשנות את סדר השנים המעוברות במחזור כדי שפסח לא יחרוג מחודש האביב ועם ביטולו של מוסד העיבור לא הייתה סמכות לאף אחד לשנות דבר מ"תורת העיבור".

רס"ג טען שתורת העיבור שבידינו היא הלכה למשה מסיני (טענה שרבים התנגדו לה). עם פרסום הנתונים והכללים לעריכת לוח השנה איפשר רס"ג לכל אדם לחשב את קביעות השנה דבר שגרם למעשה לבטל את הצורך במוסד העיבור.

ידוע לנו שגם אחרי המחלוקת נשמרה עדיין המסורת שחכמי העיבור חישובו ופרסמו את קביעות השנה אך היה זה מעין פרסום רשמי של קביעות ידועה, וזו היא דעת רמב"ם שגם היום אנו סומכים למעשה על פרסום הקביעות שנעשה ע"י בני א"י.

נשים לב לתופעה מעניינת: במקורות יהודיים כמעט ואין זכר למחלוקת שפרצה בין רס"ג וחכמי בבל לבין חכמי א"י ובן מאיר. רב האי גאון מזכיר משהו על מחלוקת זו ויש מקור קראי וגם לא יהודי שרומזים למחלוקת. אך נושא המחלוקת שבזמנו כמעט וגרם לפילוג בעם נודע בעיקר בסוף המאה ה-19 ממסמכים שנתגלו בגניזה הקהירית, אותם הציג ח"י בורנשטיין בספרו ובמאמריו על המחלוקת. נוכל לשער שהסיבה למנוע את פרסום המחלוקת או להעלים אותה מהדורות הבאים הייתה שלא לעורר תהיות על ביטול סמכותם של חכמי א"י שגרמה למחלוקת. מפתיע שגם רמב"ם אכן לא ידע ולא שמע על המחלוקת והוא פוסק שגם בימינו אנו סומכים על קביעות השנים שנעשית בידי בני ארץ ישראל.

את הדעה על סמכותם הבלעדית של בני א"י אנו מוצאים בפרקי דר' אליעזר (ח):

"אפילו צדיקים וחכמים בחו"ל ורועי צאן ובקר בארץ אין מעברין

את השנה אלא ע"י רועי צאן ובקר ; אפילו נביאים בחו"ל והדיוטים
בא"י אין מעברין את השנה אלא ע"י הדיוטים שבארץ". וחז"ל
מצאו לזה אסמכתא בנביאים: "כי מציון תצא תורה" (ישעיה, ב'3).

חכמי בבל דחו את הטענה הנ"ל בזה שסמכות חכמי א"י הייתה רק בנושא
עיבור השנים.

לסיום נזכיר שוב: כל עוד אין לנו מוסד עיבור של מוסמכים שסמכותם
תהיה מקובלת על כל פלגי העם לא ניתן לבצע שינוי כל שהוא בלוח השנה
עד בוא גואל צדק וחידוש הסמיכה.